

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-268-8-1>

Бесага І. В.,

*аспірантка кафедри загальноправових дисциплін
Інституту права*

Львівського державного університету внутрішніх справ

ЕКЗИСТЕНЦІЙНЕ ПРИРОДНЕ ПРАВО ҐЕОРґА КОНА

Данський юрист Ґеорґ Кон (Georg Cohn, 1887–1958) приділив значну увагу розробленню теорії права з використанням надбань філософії екзистенціалізму. Про останнє, зокрема, свідчить назва його програмної публікації з названої тематики: «Екзистенціалізм і правова наука» (Existenzialismus und Rechtswissenschaft, 1955). Прологоменами до власних концептуальних побудов у нього виступає протиставлення есенції та екзистенції (права – І. Б.), а відтак – статичного і динамічного, абстрактного і конкретного, норми права і конкретної життєвої ситуації.

На думку Ґ. Кона, негативні події ХХ ст. продемонстрували недовіру норми і закону, а пануюча нормативна теорія довела свою неспроможність виступати гарантією проти безчинства. Юриспруденція понять та «школа вільного права», за висновками правознавця, антинаукові та призводять до абсурдних висновків, а отже, пошук права повинен здійснюватися у іншій площині – загальнофілософських постулатах екзистенціалізму [3, с. 125, 127–128]. Щодо критики юриспруденції понять, то Ґ. Кон дотримується позиції, відповідно до якої в бутті наявні елементи, які об'єктивно вказують на можливість мислити поняттями, але поняття схильні до тенденції витіснити дійсність та ставати на її місце, тому невідворотно настають протиріччя між поняттям та дійсністю. Між іншим, дійсність в кінці кінців взагалі невідома, не може бути зрозумілою і навіть визначеною. Це значить, що її неможливо охопити поняттями [5, с. 19, 24–26]. У поглядах «школи вільного права», за твердженнями Ґ. Кона, юриспруденція понять доведена до радикальних висновків. Наділення судді правом творити нову норму права у випадку неможливості її виведення шляхом звичних процедур не передбачає жодних критеріїв

чи гарантій правильності прийнятого на основі новоствореної норми рішення [5, с. 110].

За Г. Коном, «правовий заряд» необхідно шукати у обставинах (фактах) конкретної життєвої ситуації: «правильне рішення не потребує жодної норми – ні старої, ні нової, воно має свою основу в собі самому і його передумови, як і його кінцева мета, знаходяться в ньому» [5, с. 137–138, 156]. Серцевиною у концептуальних побудовах данського правознавця є конкретна ситуація. Саме вона, за Г. Коном, надає закону та іншим джерелам права значимості та, взагалі, існування [2, с. 365; 5, с. 44]. Право повинне бути віднайденим у кожному конкретному випадку, правовому конфлікті як результат його розв'язання. Звідси випливає тезис, що існування права передуює його безпосередній даності, право не є наперед визначеним, але «народжується» у кожній наступній життєвій ситуації [4, с. 56].

Водночас, попри такі висновки, правознавець також не відмовляється від позитивного права, відводячи його нормам вторинний, допоміжний характер: законодавчі положення повинні у кожному окремому випадку доводити свою правильність і авторитетність [4, с. 52; 1, с. 137].

У результаті відмови у абсолютній значимості нормам позитивного права, перед філософом права постає завдання пошуку критерію правильності рішення у конкретній ситуації. І він знаходить його у здобутому особистістю досвіді правового: «лише той, хто на власному досвіді зазнав страждання або несправедливості, знає, що є право, і може це пояснити це за допомогою конкретних обставин» [4, с. 116; 1, с. 138]. Цим підкреслюється необхідність індивідуальної участі у творенні та здійсненні права. Однак, прагнення людини до свободи та справедливості не виступають у розумінні Г. Кона гарантією об'єктивності правового рішення. Тому, як вказує правознавець, таке рішення необхідно шукати шляхом звернення до фахівців із конкретних видів спеціальностей – суддів.

Узяті в цілісності та нероздільності вільне мислення судді, його життєвий досвід, його знання в спеціальній області, що підлягає розгляду, а також фактичні обставини справи та норми права і є тим підґрунтям, що повинне бути покладене у правове рішення [4, с. 132].

Право, відтак, полягає у нічим не зв'язаному вирішенні суддею конкретної ситуації, в екзистенціальному спогляданні чи переживанні ситуації. Прийняття правильного рішення можливе у випадку, коли наділений практичним досвідом і знанням індивід зануриться у дану правову ситуацію і знайде його (це рішення) [5, с. 150]. Закон, як вже згадувалося вище, не є джерелом для судового розгляду, але, навпаки, виводиться з останнього шляхом повторення і абстракції [5, с. 113].

Філософські погляди Г. Кона, на нашу думку, можна віднести до екзистенціалістських концепцій природного права. Цікаво, що поняття екзистенції Г. Коном використовується не у традиційному філософському змісті: для правознавця термін «екзистенція» не позначає дійсність людського існування, але у протиставленні до наперед даного та статичного (есенції), відображає живе та динамічне право, що виводиться із конкретної ситуації. Правові конструкції данця також не позбавлені онтологічного підґрунтя, однак поза його увагою залишаються такі характерні для екзистенціалізму категорії, як «свобода», «страх», «вибір» у значенні можливості «вибрити» рішення у справі на власний ризик та під персональну відповідальність. (Правове) рішення у конкретній ситуації у кінці кінців виводиться не з переживання людиною її «буття-у-світі» і навіть не самою людиною (як учасника життєвої ситуації) – таке рішення – результат мисленнєвої діяльності суддів, які співставляють подану їм на розгляд конфліктну ситуацію із власним досвідом, а також нормами чи іншими джерелами права, визначаючи їх «придатність» до застосування у кожному окремому випадку.

Список використаних джерел:

1. Стовба О. В. Право і час. Харків : Тім Пабліш Груп, 2016. 336 с.
2. Туманов В. А. Буржуазная правовая идеология: К критике учений о праве. М. : Наука, 1971. 381 с.
3. Шаргородский М. Д. Философия экзистенциализма и буржуазная теория права. *Советское государство и право*, 1958. № 6. С. 122–132.
4. Cohn G. Existentialism and Legal Science. New-York : Occana publications inc., 1967.
5. Kohn G. Existenzialismus und Rechtswissenschaft, Basel, 1955.